

Istraživanje o menstrualnom siromaštvu

U ovom su izvještaju prikazani rezultati istraživanja o menstrualnom siromaštvu. Provedeno istraživanje je jedna je od aktivnosti u sklopu projekta *Tetka Perioda* kojeg provodi Udruga za ljudska prava i građansku participaciju PaRiter u suradnji s Tiiiit! Inc., a financiran je od strane Frida - Young Feminist Fundation.

Autorica izvještaja: Maja Močibob, dipl. psiholog-prof.

Sadržaj

1.	O istraživanju	2
2.	Tko su sudionice istraživanja?	2
3.	Korištenje, potrošnja i dostupnost menstrualnih potrepština	4
4.	Menstrualna higijena	11
4.1.	Uvjeti kod kuće	11
4.2.	Uvjeti na poslu	12
4.3.	Uvjeti u srednjoj školi	16
4.4.	Uvjeti na fakultetu	18
5.	Menstruacija i sram	20
6.	Zaključak, napomene i prijedlozi	22

1. O istraživanju

Cilj istraživanja bio je prikupiti informacije o korištenju, potrošnji i dostupnosti menstrualnih potrepština, uvjetima održavanja menstrualne higijene i sramu koji se vezuje uz menstruaciju.

Podaci su prikupljeni online anketnim upitnikom u periodu od sredine rujna do početka listopada 2020. godine. Link za pristup upitniku distribuiran je putem društvenih mreža (Facebook, Instagram, Twitter), mailing lista i medija. U istraživanju su mogle sudjelovati osobe koje su imale menstruaciju u posljednjih godinu dana, neovisno o rodnom opredjeljenju, koje imaju najmanje 16 godina. Upitnik je ispunilo više od 6000 osoba. U analizu su uključeni odgovori osoba koje su u potpunosti ispunile upitnik.

Tvrdnje u upitniku, kao i u ovom prikazu rezultata istraživanja, koje su napisane u ženskom rodu odnose se kao rodno neutralne.

2. Tko su sudionice istraživanja?

U istraživanju su sudjelovale ukupno 6084 osobe. Prosječna dob sudionica iznosi 30.96 godina ($SD=8.65$). Zastupljene su sudionice iz svih županija Republike Hrvatske, pri čemu ih je najviše iz Grada Zagreba (22%), a najmanje iz Ličko-Senjske županije (0.7%). S obzirom na veličinu mjesta u kojem žive, najviše ispitanica živi u gradu većem od 100 000 stanovnika (35.6%). Prema stupnju obrazovanja, 46% ima završenu srednju školu, a 44% višu školu ili fakultet. Većina ispitanica je zaposlena ili samozaposlena (58.9%). Sudjelovalo je 4.9% učenica srednje škole i 16.9% studentica. Osobni mjesečni prihodi 48.5% sudionica iznose do 5000 kn, a 39.4% ima mjesečne prihode veće od 5000kn. Sudionice koje su navele da ne znaju odgovor na ovo pitanje (12.1%) uglavnom pripadaju kategoriji nezaposlenih, studentica koje ne rade uz studiranje i učenica srednje škole.¹ Kada se isključe učenice srednje škole, osobni mjesečni prihodi 49.0% sudionica iznose do 5000 kn, 41.2% ima mjesečne prihode veće od 5000 kn, a 9.8% sudionica ne zna odgovoriti na ovo pitanje. Otprilike polovica sudionica živi u kućanstvima od 4 člana (26.7%) ili 3 člana (24.9%). U istraživanju je sudjelovalo 1.2% osoba s invaliditetom, pri čemu ih najviše ima oštećenje lokomotornog sustava (32.9%). Većina ispitanica se rodno identificira kao cis žena (98.6%). U tablicama su detaljnije prikazani prikupljeni podaci o sudionicama. Navedene su frekvencije (f) i postotci (%) za pojedine kategorije.

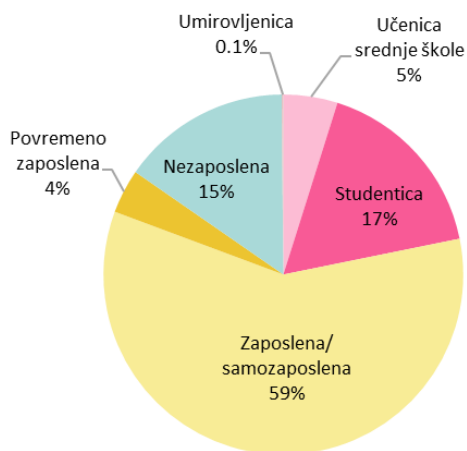
Županija	f	%	Županija	f	%
1. Zagrebačka	424	7.0	12. Brodsko-posavska	184	3.0
2. Krapinsko-zagorska	124	2.0	13. Zadarska	131	2.2
3. Sisačko-moslavačka	207	3.4	14. Osječko-baranjska	460	7.6
4. Karlovačka	165	2.7	15. Šibensko-kninska	118	1.9
5. Varaždinska	218	3.6	16. Vukovarsko-srijemska	196	3.2
6. Koprivničko-križevačka	161	2.6	17. Splitsko-dalmatinska	355	5.8
7. Bjelovarsko-bilogorska	147	2.4	18. Istarska	385	6.3
8. Primorsko-goranska	960	15.8	19. Dubrovačko-neretvanska	128	2.1
9. Ličko-senjska	41	0.7	20. Međimurska	136	2.2
10. Virovitičko-podravsk	108	1.8	21. Grad Zagreb	1338	22.0
11. Požeško-slavonska	98	1.6			

¹ Samoprocjena osobnog socioekonomskog statusa i navedeni osobni mjesečni prihodi su u značajnoj korelaciji (osobe nižih osobnih prihoda daju nižu/lošiju samoprocjenu osobnog socioekonomskog statusa; Spearman $p=.46$, $p<.01$, $N=5347$)

Veličina mjesta	f	%
Grad s više od 100 000 stanovnika	2167	35.6
Grad od 50 000 do 100 000 stanovnika	593	9.7
Grad od 20 000 do 50 000 stanovnika	630	10.4
Grad od 10 000 do 20 000 stanovnika	508	8.3
Grad do 10 000 stanovnika	676	11.1
Selo	1510	24.8
Stupanj obrazovanja	f	%
Završena osnovna škola	319	5.2
Završena srednja škola	2796	46.0
Završena viša škola ili fakultet	2676	44.0
Završeno poslijediplomsko obrazovanje	293	4.8
Status	f	%
Učenica srednje škole	296	4.9
Studentica	1031	16.9
Zaposlena/ samozaposlena	3581	58.9
Povremeno zaposlena	241	4.0
Nezaposlena	926	15.2
Umirovljenica	9	0.1

Samoprocjena socioekonomskog statusa	f	%
Izrazito ispodprosječan/lošiji od drugih	150	2.5
Donekle ispodprosječan/lošiji od drugih	827	13.6
Prosječan	3684	60.6
Donekle iznadprosječan/lošiji od drugih	1347	22.1
Izrazito iznadprosječan/lošiji od drugih	76	1.2
Osobni mjesečni prihodi	f	%
Manji od 3 000 kn	1341	22.0
Između 3 000 i 4 000 kn	800	13.1
Između 4 000 i 5 000 kn	810	13.3
Između 5 000 i 6 000 kn	697	11.5
Između 6 000 i 7 000 kn	661	10.9
Između 7 000 i 8 000 kn	427	7.0
Između 8 000 i 9 000 kn	204	3.4
Viši od 9 000 kn	407	6.7
Ne znam odgovoriti na ovo pitanje	737	12.1
Broj članova kućanstva	f	%
1	440	7.2
2	1346	22.1
3	1516	24.9
4	1625	26.7
5	712	11.7
6 ili više	445	7.3

U dijelovima istraživanja koji se odnose na korištenje, potrošnju i dostupnost menstrualnih potrepština, uvjete održavanja menstrualne higijene kod kuće i sram koji se vezuje uz menstruaciju sudjelovale su sve sudionice (N=6084). U dijelu istraživanja kojim su ispitani uvjeti održavanja menstrualne higijene u školi sudjelovale su učenice srednje škole (N=296), a u dijelu istraživanja kojim su ispitani uvjeti na fakultetu sudjelovale su studentice (N=1031). U dio istraživanja kojim su ispitani uvjeti na poslu uključene su sudionice koje su zaposlene/samozaposlene ili povremeno zaposlene (honorarno, sezonski ili rade uz studiranje), pri čemu posao dijelom ili u potpunosti obavljaju na radnom mjestu (N=3952).

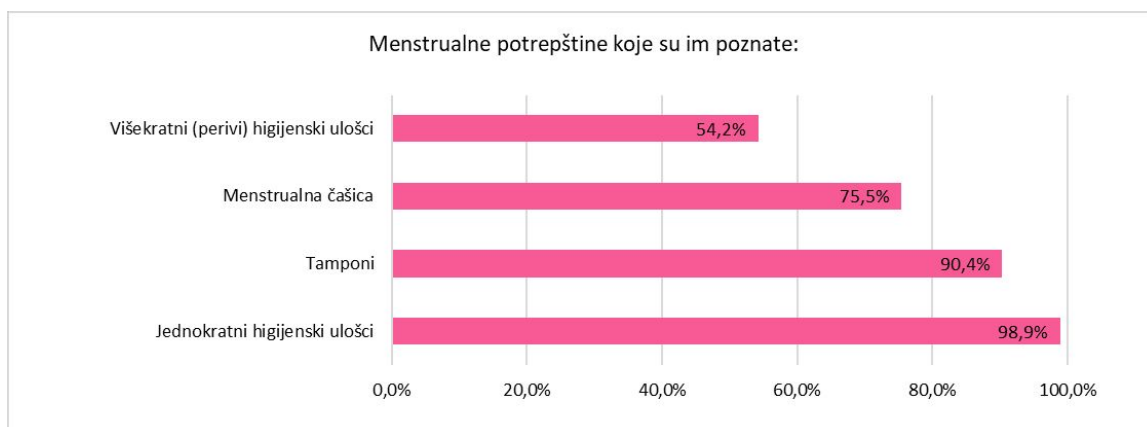
Nešto manje od četvrtine svih sudionica (24%) izjavilo je da nema izabranog ginekologa (preko HZZO-a). Međutim, analiza po skupinama pokazuje da 76.7% ispitanih srednjoškolki nema izabranog ginekologa, kao ni 40.6% studentica. U skupini ostalih sudionica njih 17.2% nema izabranog ginekologa.

3. Korištenje, potrošnja i dostupnost menstrualnih potrepština

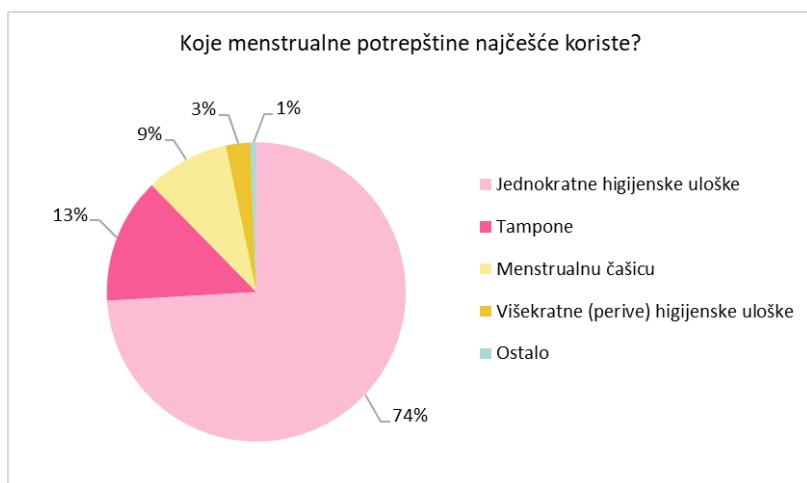
Ispitana je upoznatost sudionica s pojedinim menstrualnim potrepštinama (higijenska sredstva koja se koriste tijekom menstruacije; npr. ulošci, tamponi, menstrualne čašice i sl.), njihovo korištenje, potrošnja i dostupnost.

Upoznatost s menstrualnim potrepštinama i njihovo korištenje

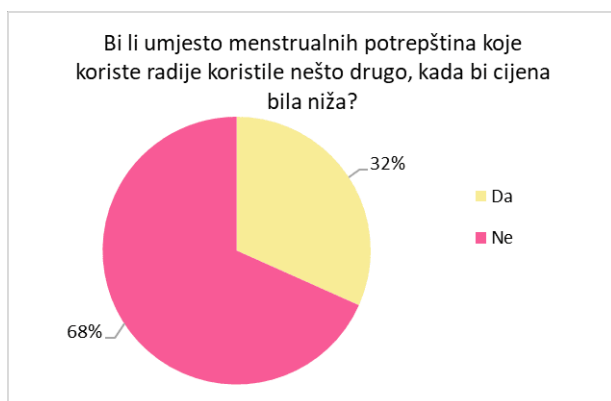
Većina sudionica je upoznata s jednokratnim higijenskim ulošcima (98.9%) i tamponima (90.4%). 75.5% sudionica je upoznato s menstrualnom čašicom, a 54.2% s višekratnim, odnosno perivim higijenskim ulošcima. Mali udio sudionica naveo je da poznaje ostale menstrualne potrepštine, kao što su menstrualne gaćice/donje rublje (1.7%), menstrualni disk (0.3%) i menstrualna spužva (0.3%).

Većina sudionica tijekom menstruacije najčešće koristi jednokratne higijenske uloške (74.1%), 13.6% koristi tampone, 9.1% menstrualnu čašicu, a 2.6% višekratne (perive) higijenske uloške. 1% sudionica koristi nešto drugo (kombinaciju jednokratnih uložaka i tampona, kombinaciju jednokratnih uložaka i menstrualne čašice, menstrualne gaćice, menstrualni disk, pelene za odrasle, vatu, toaletni papir ili ubruse).

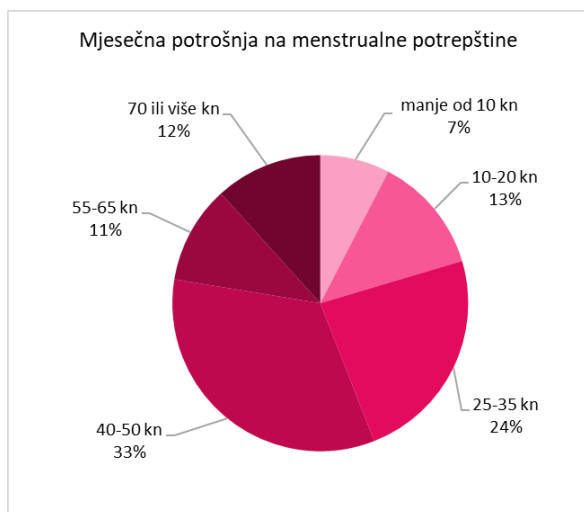
Kada bi cijena bila niža, nešto manje od trećine ispitanica (31.7%) bi umjesto menstrualnih potrepština koje koriste radije koristile nešto drugo. Pri tome, 17.2% navodi da bi radije koristile menstrualnu čašicu, 5.6% jednokratne higijenske uloške, 5.4% višekratne (perive) higijenske uloške, 2.7% tampone, a 0.7% nešto drugo (menstrualne gaćice/donje rublje, jednokratne ekološke uloške).

Sudionice su podijeljene s u tri skupine s obzirom na osobne mjesečne prihode (osobni mjesečni prihodi manji od 3000 kn, između 3000 i 5000 kn, i veći od 5000 kn), pri čemu su isključene učenice srednje škole i sudionice koje nisu znale odgovoriti na pitanje (N=5220). Osobne mjesečne prihode manje od 3000 kn ima 23.7%, između 3000 i 5000 kn 30.6%, a veće od 5000 45.7% sudionica. Ispitana je zavisnost između osobnih mjesečnih prihoda i toga bi li koristile druge menstrualne potrepštine kada bi njihova cijena bila niža. Dobiven je značajan rezultat koji pokazuje veći udio osoba koje bi koristile nešto drugo (kada bi cijena bila niža) u skupini osoba s najnižim prihodima (do 3000 kn) i u skupini osoba s prihodima između 3000 i 5000kn, kao i manji udio osoba koje bi koristile nešto drugo u skupini osoba s prihodima iznad 5000 kn.²

Menstrualne potrepštine i mjesečna potrošnja

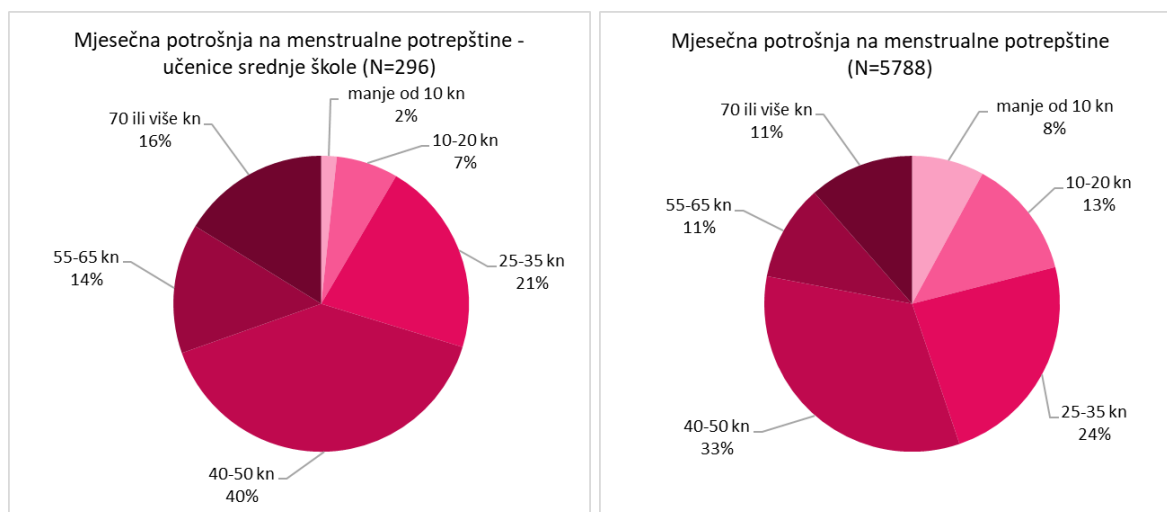
Sudionicama je postavljeno pitanje koliko otprilike mjesečno troše na menstrualne potrepštine. 44.1% sudionica se može svrstati u kategoriju koja na menstrualne potrepštine mjesečno troši do 35 kn, a više od pola sudionica (55.9%) na menstrualne potrepštine mjesečno troši od 40 kn na više. Pri tome trećina sudionica (33.5%) mjesečno na menstrualne potrepštine troši od 40 do 50 kn, a 22.4% mjesečno troši od 55 kn na više.

Kada se odvojeno analiziraju odgovori učenica srednje škole i ostalih sudionica na ovo pitanje dobivaju se sljedeći rezultati:

² ($\chi^2=146.28$, $df=2$, $N=5220$, $p<.001$); Standardizirani reziduali: Ne bi koristile/prihodi do 3000kn (-9.5), Ne bi koristile/prihodi 3000 do 5000 kn (-3.5), Ne bi koristile/prihodi veći od 5000 kn (11.3), Koristile bi/prihodi do 3000kn (9.5), Koristile bi/prihodi 3000 do 5000 kn (3.5), Koristile bi/prihodi veći od 5000 kn (-11.3)

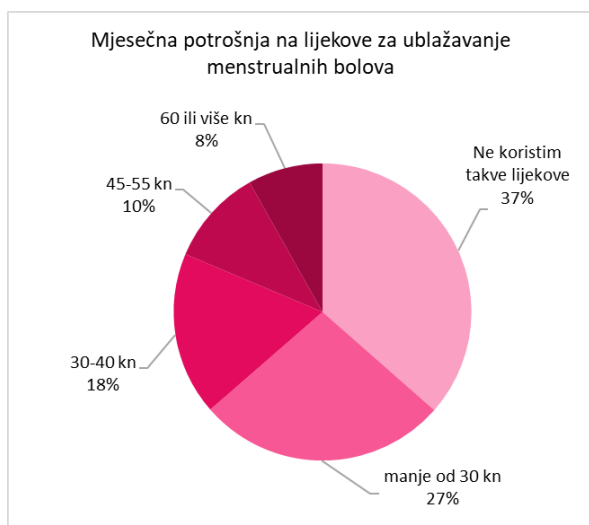
- 29.7% učenica srednje škole se može svrstati u kategoriju koja na menstrualne potrepštine mjesečno troši do 35 kn, a 70.3% na menstrualne potrepštine mjesečno troši od 40 kn na više. Pri tome 39.9% mjesečno troši od 40 do 50 kn, a 30.4% mjesečno troši od 55 kn na više.
- 44.8% ostalih sudionica se može svrstati u kategoriju koja na menstrualne potrepštine mjesečno troši do 35 kn, a 55.2% na menstrualne potrepštine mjesečno troši od 40 kn na više. Pri tome trećina (33.2%) mjesečno na menstrualne potrepštine troši od 40 do 50 kn, a 22.0% mjesečno troši od 55 kn na više.

Kada se analiziraju odgovori na pitanje o mjesečnoj potrošnji na menstrualne potrepštine uzimajući u obzir osobne mjesečne prihode sudionica (pri čemu su isključene učenice srednje škole; N=5220) dobivaju se sljedeći rezultati:

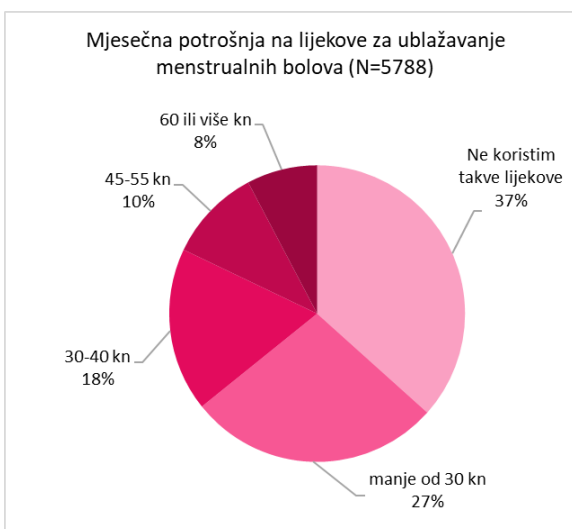
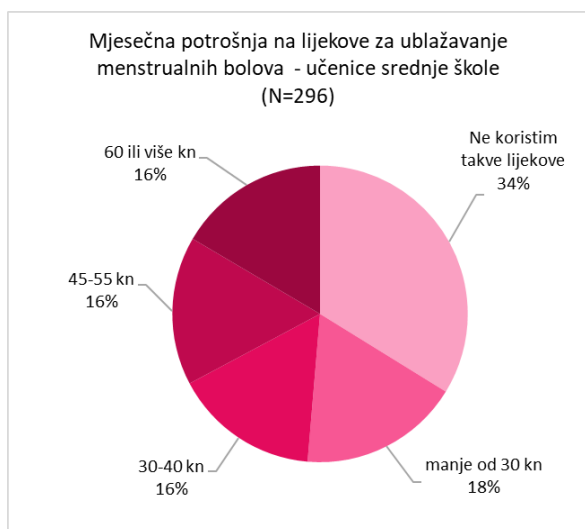
- 46.7% sudionica koje imaju osobne mjesečne prihode do 3000 kn na menstrualne potrepštine mjesečno troši do 35 kn, a 53.3% od 40 kn na više. Pri tome 31.8% mjesečno na menstrualne potrepštine troši od 40 do 50 kn, a 21.5% mjesečno troši od 55 kn na više.
- 41.8% sudionica koje imaju osobne mjesečne prihode između 3000 i 5000 kn na menstrualne potrepštine mjesečno troši do 35 kn, a 58.2% od 40 kn na više. Pri tome 34.0% mjesečno na menstrualne potrepštine troši od 40 do 50 kn, a 24.2% mjesečno troši od 55 kn na više.
- 45.9% sudionica koje imaju osobne mjesečne prihode veće od 5000 kn na menstrualne potrepštine mjesečno troši do 35 kn, a 54.1% od 40 kn na više. Pri tome 33.0% mjesečno na menstrualne potrepštine troši od 40 do 50 kn, a 21.1% od 55 kn na više.

Sudionicama je postavljeno i pitanje koliko otprilike mjesečno troše na lijekove za ublažavanje menstrualnih bolova. 27.1% sudionica se može svrstati u kategoriju koja na lijekove mjesečno troši do 30 kn, a 36.4% na lijekove mjesečno troši od 30 kn na više. 36.5% sudionica je navelo da ne koristi takve lijekove.

Kada se odvojeno analiziraju odgovori učenica srednje škole i ostalih sudionica na pitanje o potrošnji na lijekove za ublažavanje menstrualnih bolova dobivaju se sljedeći rezultati:

- 17.6% učenica srednje škole se može svrstati u kategoriju koja na lijekove mjesečno troši do 30 kn, a 48.6% troši od 30 kn na više. 33.8% ne koristi takve lijekove.
- 27.6% ostalih sudionica se može svrstati u kategoriju koja na lijekove mjesečno troši do 30 kn, a 35.8% na lijekove mjesečno troši od 30 kn na više. 36.6% ne koristi takve lijekove.

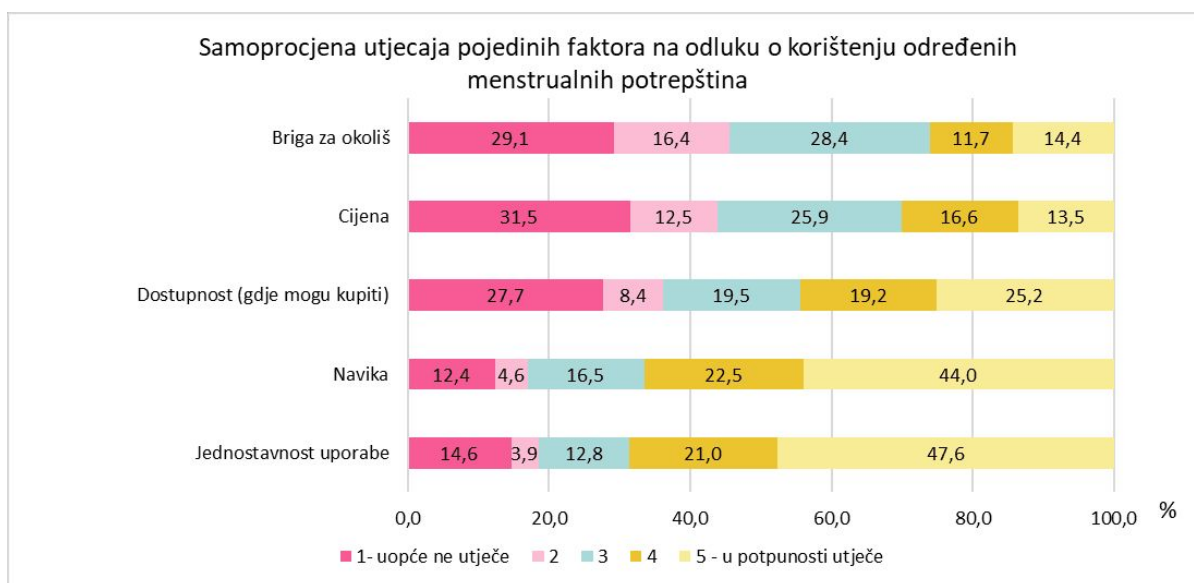

Kada se analiziraju odgovori na pitanje o mjesečnoj potrošnji na lijekove za ublažavanje menstrualnih bolova uzimajući u obzir osobne mjesečne prihode sudionica (pri čemu su isključene učenice srednje škole; N=5220) dobivaju se sljedeći rezultati:

- 27.8% sudionica koje imaju osobne mjesečne prihode do 3000 kn se može svrstati u kategoriju koja na lijekove mjesečno troši do 30 HRK, a 41.4% troši od 30 kn na više. 30.8% ne koristi takve lijekove.
- 25.3% sudionica koje imaju osobne mjesečne prihode između 3000 i 5000 kn se može svrstati u kategoriju koja na lijekove mjesečno troši do 30 kn, a 41.0% na lijekove mjesečno troši od 30 kn na više. 33.7% ne koristi takve lijekove.
- 29.6% sudionica koje imaju osobne mjesečne prihode veće od 5000 kn se može svrstati u kategoriju koja na lijekove mjesečno troši do 30 kn, a 29.1% na lijekove mjesečno troši od 30 kn na više. 41.3% ne koristi takve lijekove.

Odabir menstrualnih potrepština

Sudionice su na skali procjene od 5 stupnjeva (1 – *uopće ne utječe*, 5 – *u potpunosti utječe*) odgovorile koliko cijena menstrualnih potrepština, njihova dostupnost (gdje ih mogu kupiti), jednostavnost uporabe, navika i briga za okoliš utječu na njihovu odluku o tome koje će menstrualne potrepštine koristiti. Rezultati pokazuju relativno visoku samoprocjenu utjecaja jednostavnosti uporabe ($C=4$, $Q_{3-1}=2$) i navike ($C=4$, $Q_{3-1}=2$) na njihovu odluku o korištenju menstrualnih potrepština. Nešto manje od 70% sudionica je ove faktore ocijenila najvišim ocjenama 4 i 5. Samoprocjena utjecaja dostupnosti ($C=3$, $Q_{3-1}=4$), cijene ($C=3$, $Q_{3-1}=3$) i brige za okoliš ($C=3$, $Q_{3-1}=3$) je većeg varijabiliteta i u prosjeku je nešto niža, odnosno sudionice smatraju ovi faktori umjereno utječu na njihovu odluku o tome koje će menstrualne potrepštine koristiti.³ Kao ostale faktore koji utječu na njihovu odluku o tome koje će menstrualne potrepštine koristiti navele su: osjećaj ugodnosti, osjećaj sigurnosti, obilnost krvarenja, praktičnost, kvalitetu proizvoda, materijal, zdravstvene razloge, alergije i preporuke.

Ispitana je razlika u procjenama utjecaja pojedinih faktora na odluku o korištenju menstrualnih potrepština između učenica srednje škole i ostalih sudionica.⁴ Dobivena je značajna razlika u procjenama utjecaja dostupnosti i jednostavnosti uporabe menstrualnih potrepština na odluku o korištenju, pri čemu im učenice srednje škole daju niže procjene (smatraju da manje utječu na odluku). Za ostale faktore nije dobivena značajna razlika.

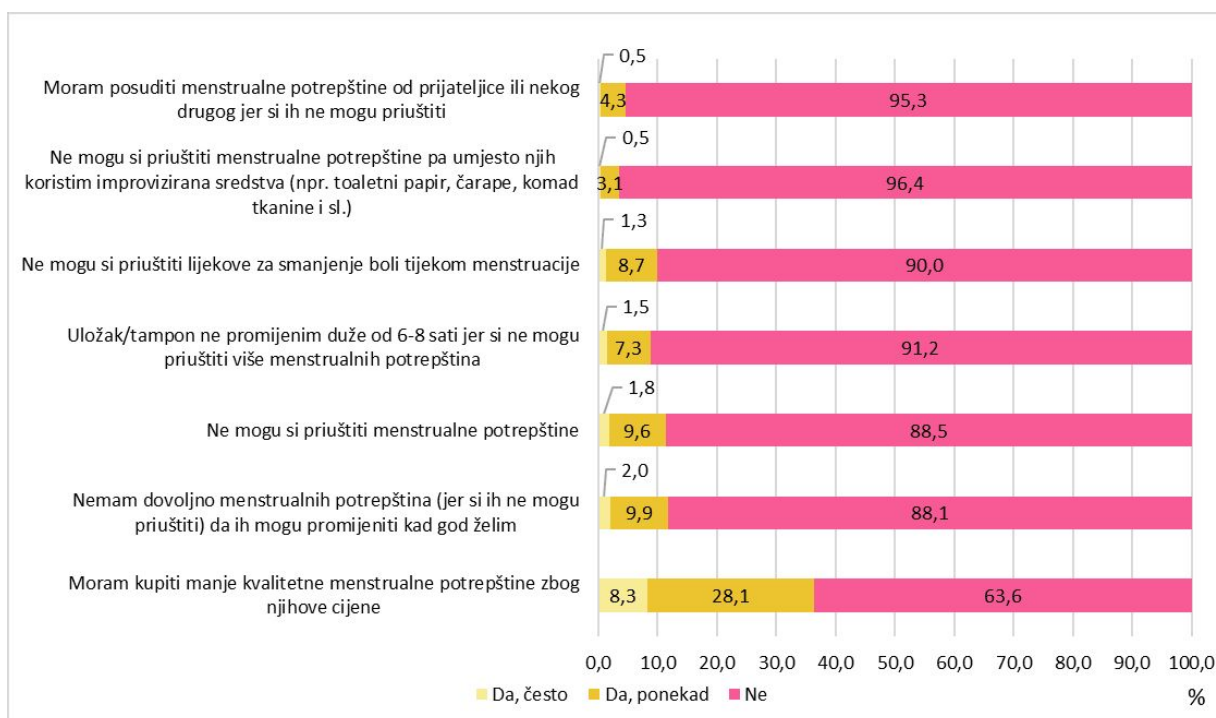
³ C – medijan, Q_{3-1} – interkvartilni raspon

⁴ Mann Whitney U test: Dostupnost ($U=746830.00$, $Z=-3.83$, $p<.01$), Jednostavnost uporabe ($U=706344.50$, $Z=-5.44$, $p<.01$), Cijena ($U=847484.50$, $Z=-0.32$, $p>.05$); Navika ($U=848497.50$, $Z=-0.29$, $p>.05$), Briga za okoliš ($U=804787.00$, $Z=-1.81$, $p>.05$)

Dostupnost menstrualnih potrepština

Sudionice su odgovorile događaju li im se (*često, ponekad, ne*) situacije koje se odnose na (ne)mogućnost da si priušte menstrualne potrepštine.

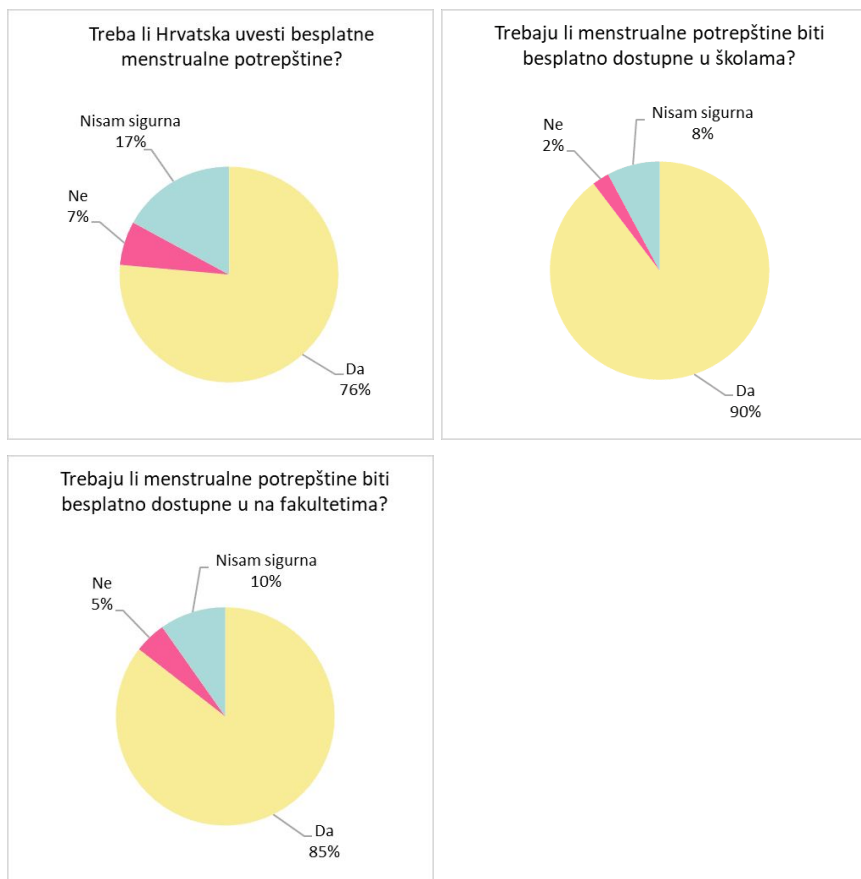
Više od trećine ispitanica (36.4%) navelo je da im se događa da moraju kupiti manje kvalitetne menstrualne potrepštine zbog njihove cijene, pri čemu 8.3% navodi da je to često, a 28.1% ponekad. Više od 10% ispitanica je navelo da im se događa da nemaju dovoljno menstrualnih potrepština da ih mogu promijeniti kad god žele (11.9%), kao i da si ne mogu priuštiti menstrualne potrepštine (11.9%). 10% je bilo u situaciji da si ne može priuštiti lijekove za smanjenje boli tijekom menstruacije, a 8.8% je navelo da im se događa situacija da uložak/tampon ne promijene duže od 6-8 sati jer si ne mogu priuštiti više menstrualnih potrepština. Manji udio ispitanica je bio u situaciji da su morale posuditi menstrualne potrepštine od prijateljice ili nekog drugog jer si ih ne mogu priuštiti (4.7%).

3.6% sudionica je navelo da im se događa da si ne mogu priuštiti menstrualne potrepštine pa umjesto njih koriste improvizirana sredstva (3.1% ponekad, a 0.5% često). Na pitanje koja improvizirana sredstva koriste umjesto menstrualnih potrepština najveći udio ispitanica navodi toaletni papir, a dio koristi komade tkanine/krpe/izrezane majice. Neke su ispitanice navele da su koristile gazu, maramice, vatu, ručnik, dječje pelene, čarape, papirnate ručnike/salvete ili zavoj.

Trebaju li menstrualne potrepštine biti besplatne?

Većina ispitanica smatra da bi menstrualne potrepštine trebale biti besplatno dostupne.

76.4% sudionica smatra da bi Hrvatska trebala uvesti besplatne menstrualne potrepštine.

Da bi menstrualne potrepštine trebale biti besplatno dostupne u školama smatra 89.7% sudionica, a da bi trebale biti besplatno dostupne na fakultetima 85.5% sudionica.

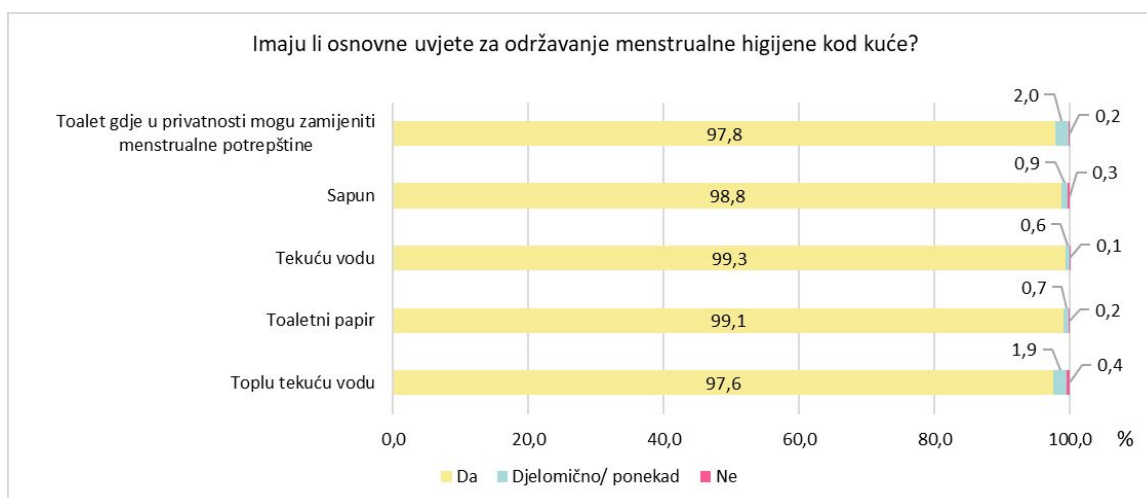
94.9% učenica srednje škole je navelo da bi koristile besplatne menstrualne potrepštine u školama, pri čemu bi ih više od polovice (53.4%) koristilo često, a 41.5% ponekad. 93.9% studentica je navelo da bi koristile besplatne menstrualne potrepštine na fakultetima, pri čemu bi ih 49.6% koristilo često, a 44.3% ponekad.

4. Menstrualna higijena

Jedan od ciljeva istraživanja bio je dobiti uvid u mogućnost održavanja menstrualne higijene, s obzirom na osnovne uvjete koje sudionice imaju kod kuće. Također, na poduzorcima sudionica, ispitani su uvjeti na poslu, uvjeti u srednjoj školi i uvjeti na fakultetu.

4.1. Uvjeti kod kuće

Prikupljeni podaci koji se odnose na osnovne uvjete kod kuće koji su potrebni za održavanje higijene tijekom menstruacije pokazuju da neke sudionice nemaju osigurane navedene uvjete. Sudionice su za svaki uvjet odgovorile je li im dostupan kod kuće (*da*, *djelomično/ponekad*, *ne*). Toplu tekuću vodu nema 0.4% sudionica, a 1.9% je ima samo djelomično/ponekad. Sapun nema 0.3%, a 0.9% sudionica ga ima samo djelomično/ponekad. Toaletni papir nema 0.2% sudionica, a 0.7% ga ima samo djelomično/ponekad. Toalet gdje u privatnosti mogu zamijeniti menstrualne potrepštine nema 0.2% sudionica, a 2.0% ga ima samo djelomično/ponekad. Tekuću vodu nema 0.1% sudionica, a 0.6% je ima samo djelomično/ponekad.

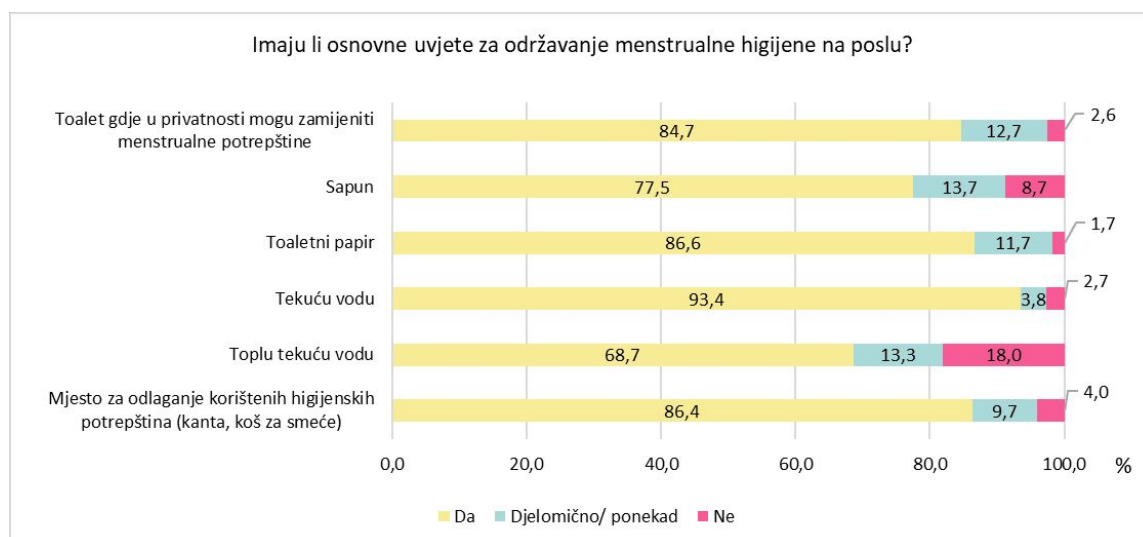

4.2. Uvjeti na poslu

Sudionice dijela istraživanja kojim su ispitani uvjeti na poslu koji se odnose na održavanje menstrualne higijene i rad za vrijeme menstruacije su osobe koje rade, a svoj posao dijelom (14.2%) ili u potpunosti (78.3%) obavljaju na radnom mjestu (N=3952). Sudionice koje rade honorarno/povremeno odgovarale su za trenutni ili zadnji posao, a one koje rade na više poslova odgovarale su za posao na kojem provode najviše vremena.

Osnovni uvjeti za održavanje menstrualne higijene na poslu

Dio sudionica odgovorio je da na poslu nema zadovoljene osnovne uvjete potrebne za održavanje higijene tijekom menstruacije. Toplu tekuću vodu nema 18% sudionica, a 13.3% je ima samo djelomično/ponekad. Sapun nema 8.7% sudionica, a 13.7% ga ima samo djelomično/ponekad. Toalet gdje u privatnosti mogu zamijeniti menstrualne potrepštine nema 2.6% sudionica, a 12.7% ga ima samo djelomično/ponekad. Mjesto za odlaganje korištenih menstrualnih potrepština nema 4.0%, a 9.7% ga ima samo djelomično/ponekad. Toaletni papir nema 1.7% sudionica, a 11.7% ga ima samo djelomično/ponekad. Tekuću vodu nema 2.7% sudionica, a 3.8% je ima samo djelomično/ponekad.

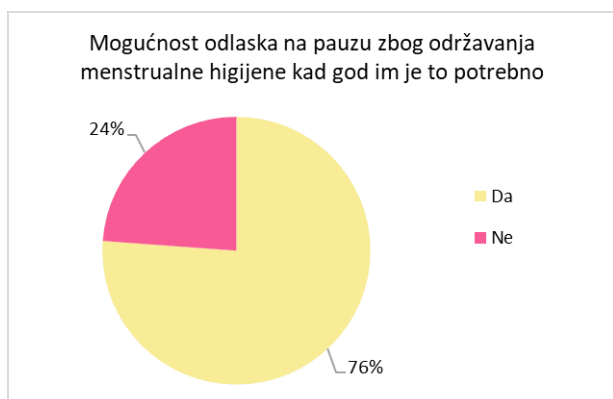
Kada se analiziraju odgovori samo sudionica iz skupine *zaposlenih* koje svoj posao obavljaju isključivo na radnom mjestu (N=2753), odnosno kada se ne uzmu u obzir odgovori samozaposlenih sudionica, onih koje rade honorarne, povremene ili studentske poslove i onih koje posao dijelom obavljaju od kuće, dobivaju se slični rezultati:

	Da	Djelomično/ ponekad	Ne
Toalet gdje u privatnosti mogu zamijeniti menstrualne potrepštine	85.8	12.0	2.3
Sapun	79.1	11.7	9.2
Toaletni papir	88.6	9.8	1.6
Tekuću vodu	94.1	3.1	2.8
Toplu tekuću vodu	69.5	12.3	18.2
Mjesto za odlaganje korištenih higijenskih potrepština (kanta, koš za smeće)	87.5	8.3	4.1

Većina sudionica (59.6%) smatra da pristup toaletu na njihovom poslu nije prilagođen osobama s invaliditetom. Analiza odgovora koje su dale samo ispitanice s invaliditetom (N=38) pokazuje sličan rezultat (57.9% smatra da pristup toaletu na njihovom poslu nije prilagođen osobama s invaliditetom). Iz

podskupine *zaposlenih* sudionica koje svoj posao obavljaju isključivo na radnom mjestu (N=2753), 62.1% je navelo da pristup toaletu na njihovom poslu nije prilagođen osobama s invaliditetom.

23.8% sudionica je navelo da na poslu nemaju mogućnost odlaska na pauzu zbog održavanja menstrualne higijene kad god im je to potrebno. Analiza odgovora podskupine *zaposlenih* sudionica koje svoj posao obavljaju isključivo na radnom mjestu (N=2753) pokazuje da 26.0% nema mogućnost odlaska na pauzu zbog održavanja menstrualne higijene kad god im je to potrebno.

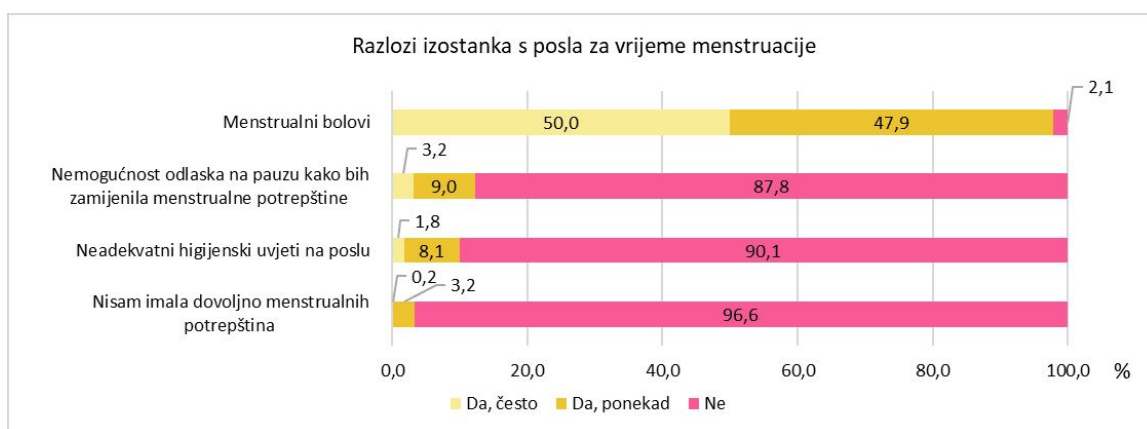

Izostanak s posla zbog menstruacije

Zbog menstruacije je s posla, bar jednom, izostalo 28.6% sudionica.

71.4% sudionica nikad nije izostalo s posla zbog menstruacije, 24.6% u prosjeku izostaje rjeđe od jednog dana mjesečno, 3.1% jedan dan mjesečno, 0.7% dva dana mjesečno, 0.1% tri dana mjesečno, a 0.1% četiri dana mjesečno.

Unutar skupine sudionica koje su navele da su bar jednom izostale s posla zbog menstruacije (N=1130), njih 97.9% navodi da je to zbog menstrualnih bolova (50.0% često, a 47.9% ponekad). Nemogućnost odlaska na pauzu kako bi zamijenile menstrualne potrepštine kao razlog izostanka navodi 12.2% (3.2% često, a 9.0% ponekad), neadekvatne higijenske uvjete 9.9% (1.8% često, a 8.1% ponekad), a izostanak s posla zato što nisu imale dovoljno menstrualnih potrepština navodi 3.4% (0.2% često, a 3.2% ponekad).

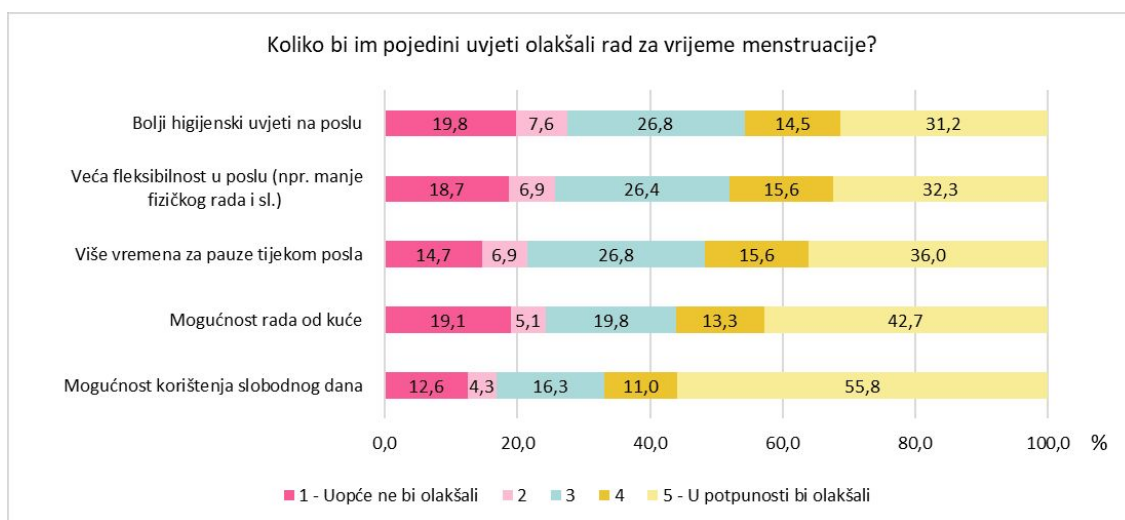
Kao dodatne razloge izostanka s posla zbog menstruacije sudionice navode razne tjelesne simptome (migrene, glavobolje, malaksalost, mučninu, povraćanje, blago povišenu temperaturu, gubitak svijesti, umor, iscrpljenost, probavne smetnje, proljev, vrtoglavicu), kao i jako obilno krvarenje.

Sudionice koje izostaju s posla zbog menstruacije najčešće zbog izostanka koriste slobodne dane (46.8%), 22.9% koristi bolovanje, 12.5.% koristi godišnji odmor, a 4.8% mogućnost rada od kuće. Ostale odgovore je navelo 13.0% ispitanica (npr. dogovor s poslodavcem, dogovor s kolegama/kolegicama, zamjenu smjena, naknadnu nadoknadu posla, nedolazak na posao uz izostanak satnice kod studentskih/honorarnih poslova).

Analiza koja se odnosi na izostajanje s posla zbog menstruacije dodatno je provedena na podskupini *zaposlenih* sudionica koje svoj posao obavljaju isključivo na radnom mjestu (N=2753). Zbog menstruacije je s posla, bar jednom, izostalo 24.2% sudionica. 75.8% sudionica nikad nije izostalo s posla zbog menstruacije, 21.8% u prosjeku izostaje rjeđe od jednog dana mjesečno, 2.0% jedan dan mjesečno, 0.3% dva dana mjesečno, manje od 0.1% tri, manje od 0.1% četiri dana mjesečno. Unutar skupine sudionica koje su navele da su bar jednom izostale s posla zbog menstruacije (N=666), njih 97.3% navodi da je to zbog menstrualnih bolova (47.9% često, a 49.4% ponekad). Nemogućnost odlaska na pauzu kako bi zamijenile menstrualne potrepštine kao razlog izostanka navodi 11.7% (2.8% često, a 8.9% ponekad), neadekvatne higijenske uvjete 9.5% (2.0% često, a 7.5% ponekad), a izostanak s posla zato što nisu imale dovoljno menstrualnih potrepština navodi 3.8% (0.3% često, a 3.5% ponekad).

Kako olakšati rad za vrijeme menstruacije?

Sudionice su na skali procjene od 5 stupnjeva odgovorile koliko bi im pojedini uvjeti olakšali rad za vrijeme menstruacije (1 – *uopće ne bi olakšali* do 5 – *u potpunosti bi olakšali*). S obzirom da su ove uvjete procjenjivale sudionice čiji se uvjeti rada i zahtjevi posla razlikuju, potrebno je naglasiti da se prikazani rezultati odnose na sve sudionice uključene u ovaj dio istraživanja, neovisno o stvarnim higijenskim uvjetima i ostalim uvjetima rada na njihovom poslu. Uvjet za koji sudionice smatraju da bi im u najvećoj mjeri olakšao rad za vrijeme menstruacije je mogućnost korištenja slobodnog dana (C=5, $Q_{3-1}=2$). 66.8% sudionica ovaj uvjet ocjenjuje najvišim ocjenama 4 i 5. Također, relativno visoko procjenjuju da bi im rad olakšala mogućnost rada od kuće (C=4, $Q_{3-1}=2$), kao i više vremena za pauze tijekom posla (C=4, $Q_{3-1}=2$). Umjerene procjene su dodijelile većoj fleksibilnosti u poslu (C=3, $Q_{3-1}=3$) i boljim higijenskim uvjetima (C=3, $Q_{3-1}=3$), što bi im također u određenoj mjeri olakšalo rad za vrijeme menstruacije.

Analiza koja se odnosi na izostajanje s posla zbog menstruacije dodatno je provedena na podskupini *zaposlenih* sudionica koje svoj posao obavljaju isključivo na radnom mjestu (N=2753). Uvjet za koji smatraju da bi im u najvećoj mjeri olakšao rad za vrijeme menstruacije je mogućnost korištenja slobodnog dana (C=5, $Q_{3-1}=2$). 67.6% sudionica ovaj uvjet ocjenjuje najvišim ocjenama 4 i 5. Također, relativno visoko procjenjuju da bi im rad olakšalo više vremena za pauze tijekom posla (C=4, $Q_{3-1}=2$), kao i mogućnost rada

od kuće ($C=4$, $Q_{3-1}=2$). U određenoj mjeri bi im rad za vrijeme menstruacije olakšali i veća fleksibilnosti u poslu ($C=3$, $Q_{3-1}=3$), kao i bolji higijenski uvjeti ($C=3$, $Q_{3-1}=3$).

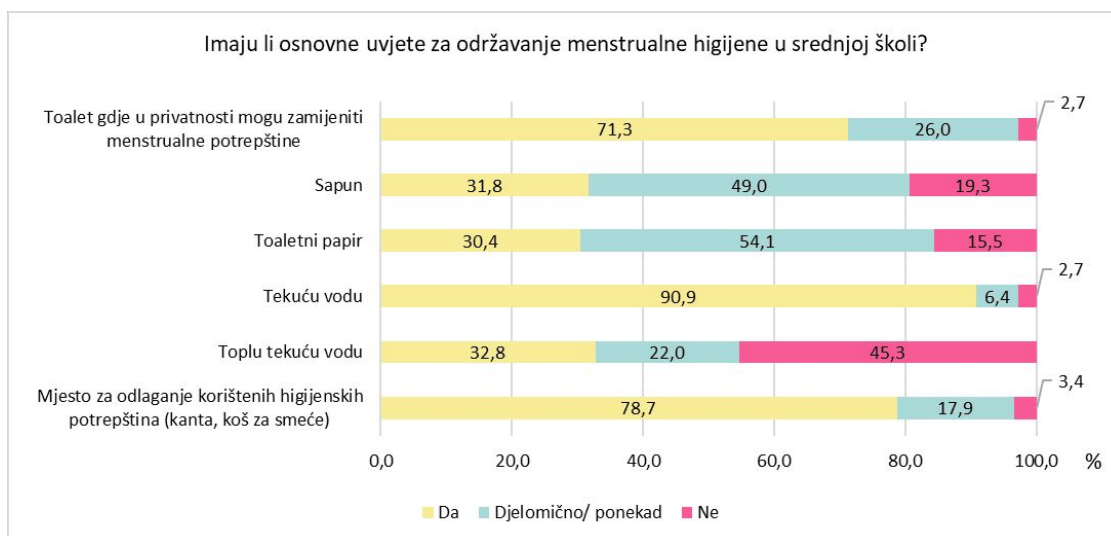
Na otvoreno pitanje o dodatnim uvjetima koji bi im olakšali rad za vrijeme menstruacije, sudionice su u najvećoj mjeri navele uvjete koji se odnose na sanitarne čvorove na poslu, a uključuju njihovu veću čistoću, dostupnost umivaonika koji nije ispred toaleta, veći broj toaleta i njihovu veću blizinu/dostupnost, veću razinu privatnosti u toaletu, tuš, bide, pristupačnost toaleta osobama s invaliditetom. Smatraju da bi im veće razumijevanje (posebno u vezi menstrualnih bolova) od strane nadređenih i kolega/kolegica znatno olakšalo rad. Također, navode da bi im rad za vrijeme menstruacije olakšala dostupnost menstrualnih potrepština na poslu, automat s higijenskim potrepštinama, mjesto (ormarić) na koje bi mogle pospremiti svoje menstrualne potrepštine u toaletu, mogućnost unošenja menstrualnih potrepština u pogon, dostupnost analgetika. Neke su sudionice spomenule i mogućnost nošenja ugodnije radne odjeće (kute) i bolje organizirani javni prijevoz (kraće putovanje na posao). Dio sudionica ponovno je naglasio da bi im rad za vrijeme menstruacije olakšala mogućnost korištenja slobodnih dana, veća fleksibilnost u poslu uz mogućnost da sjednu, mogućnost korištenja stolca na blagajni, osigurano mjesto gdje bi se mogle malo odmoriti, oslobođenost od teških fizičkih poslova i od terenskog rada. Naglasile su i važnost mogućnosti odlaska na toalet kad god im je potrebno, skraćeno radno vrijeme, fleksibilno radno vrijeme, mogućnost korištenja više pauza, korištenje pauza kada im je potrebno i održavanje kraćih sastanaka.

4.3. Uvjeti u srednjoj školi

U dijelu istraživanja koje se odnosi na održavanje menstrualne higijene i uvjete u srednjoj školi sudjelovalo je 296 učenica srednjih škola⁵.

Osnovni uvjeti za održavanje menstrualne higijene u srednjim školama

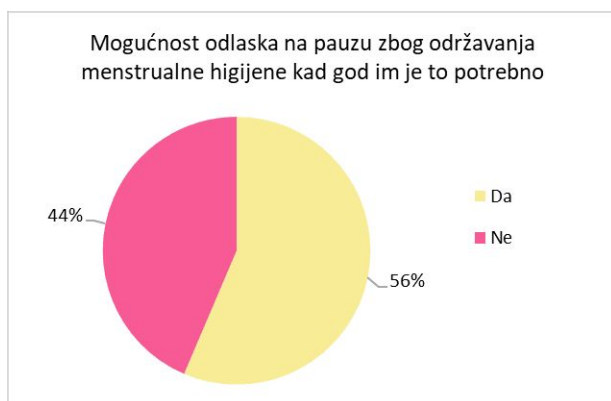
Dio učenica srednje škole odgovorio je da u školi nema zadovoljene osnovne uvjete potrebne za održavanje higijene tijekom menstruacije. Toplu tekuću vodu nema 45.3% ispitanih učenica, a 22.0% je ima samo djelomično/ponekad. Sapun nema 19.3% ispitanih učenica, a 49.0% ga ima samo djelomično/ponekad. Toaletni papir nema 15.5% sudionica, a 54.1% ga ima samo djelomično/ponekad. Toalet gdje u privatnosti mogu zamijeniti menstrualne potrepštine nema 2.7% ispitanih učenica, a 26.0% ga ima samo djelomično/ponekad. Mjesto za odlaganje korištenih menstrualnih potrepština nema 3.4%, a 17.9% ga ima samo djelomično/ponekad. Tekuću vodu nema 2.7% ispitanih učenica, a 6.4% je ima samo djelomično/ponekad.

Većina ispitanih učenica (53.4%) smatra da pristup toaletu u njihovoj školi nije prilagođen osobama s invaliditetom.

⁵ Županija: 1 Zagrebačka 4.7%, 2 Krapinsko-zagorska 3.4%, 3 Sisačko-moslavačka 6.8%, 4 Karlovačka 1.7%, 5 Varaždinska 6.4%, 6 Koprivničko-križevačka 6.8%, 7 Bjelovarsko-bilogorska 6.8%, 8 Primorsko-goranska 7.8%, 9 Ličko-senjska 0.3%, 10 Virovitičko-podravska 4.1%, 11 Požeško-slavonska 2.7%, 12 Brodsko-posavska 6.4%, 13 Zadarska 1.7%, 14 Osječko-baranjska 11.8%, 15 Šibensko-kninska 0.7%, 16 Vukovarsko-srijemska 4.4%, 17 Splitsko-dalmatinska 4.7%, 18 Istarska 3.7%, 19 Dubrovačko-neretvanska 0.7%, 20 Međimurska 6.4%, 21 Grad Zagreb 8.1%

Veličina mjesta: grad s više od 100 000 stanovnika 14.2%, grad od 50 000 do 100 000 stanovnika 9.5%, grad od 20 000 do 50 000 stanovnika 8.4%, grad od 10 000 do 20 000 stanovnika 9.1%, grad do 10 000 stanovnika 10.1%, selo 48.6%

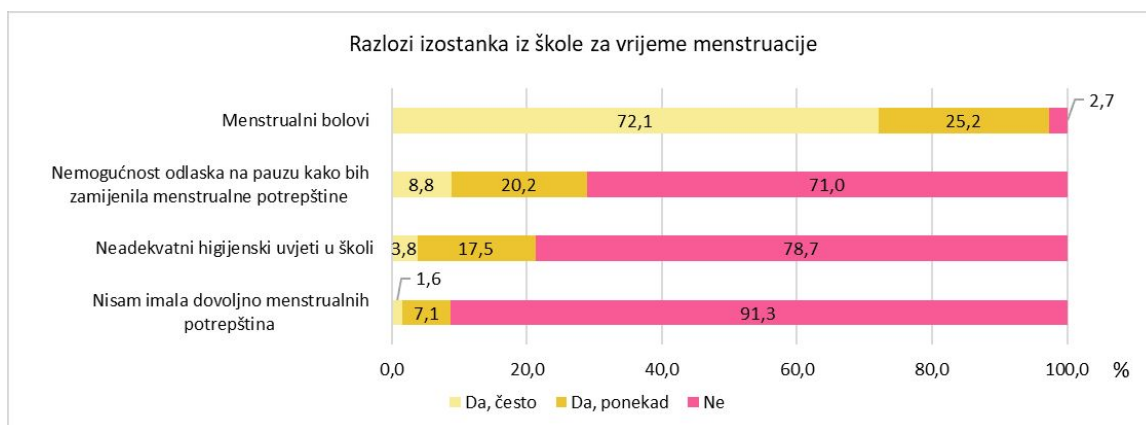
43.6% ispitanih učenica je navelo da u školi nemaju mogućnost odlaska na pauzu zbog održavanja menstrualne higijene kad god im je to potrebno.

Izostanak iz škole zbog menstruacije

Zbog menstruacije je iz škole, bar jednom, izostalo 61.8% ispitanih učenica.

38.2% nikad nije izostalo iz škole zbog menstruacije, 40.9% u prosjeku izostaje rjeđe od jednog dana mjesečno, 11.5% jedan dan mjesečno, 7.8% dva dana mjesečno, 1.4% tri dana mjesečno, a 0.3% četiri dana mjesečno.

Unutar skupine ispitanih učenica koje izostaju iz škole zbog menstruacije (N=183), njih 97.3% navodi da je to zbog menstrualnih bolova (72.1% često, a 25.1% ponekad). Nemogućnost odlaska na pauzu kako bi zamijenile menstrualne potrepštine kao razlog izostanka navodi 29.0% (8.8% često, a 20.2% ponekad), neadekvatne higijenske uvjete navodi 21.3% (3.8% često, a 17.5% ponekad), a izostanak iz škole zato što nisu imale dovoljno menstrualnih potrepština navodi 8.7% ispitanih učenica koje izostaju (1.6% često, a 7.1% ponekad).

Kao dodatne razloge izostanka iz škole zbog menstruacije učenice su navele obilnu menstruaciju, osjećaj socijalne nelagode, bezvoljnost zbog bolova, potrebu za presvlačenjem zbog menstruacije koja je procurila i potrebu za čestim obavljanjem velike nužde.

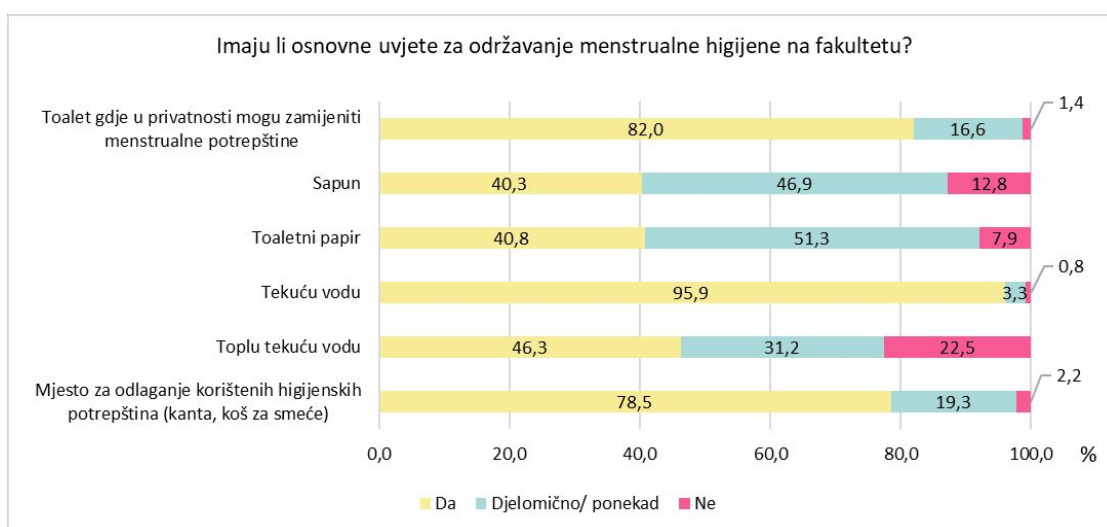
Učenice koje su navele da izostaju iz škole zbog menstruacije najčešće opravdavaju izostanak ispričnicom roditelja (86.9%), 11.5% opravdava izostanak ispričnicom liječnika, a ostale (1.1%) ne opravdavaju ili opravdavaju same.

4.4. Uvjeti na fakultetu

U dijelu istraživanja koje se odnosi na održavanje menstrualne higijene i uvjete na fakultetu sudjelovalo je 1031 studentica⁶.

Osnovni uvjeti za održavanje menstrualne higijene na fakultetima

Dio studentica odgovorio je da na fakultetu nema zadovoljene osnovne uvjete potrebne za održavanje higijene tijekom menstruacije. Toplu tekuću vodu nema 22.5% ispitanih studentica, a 31.2% je ima samo djelomično/ponekad. Sapun nema 12.8% ispitanih studentica, a 46.9% ga ima samo djelomično/ponekad. Toaletni papir nema 7.9%, a 51.3% ga ima samo djelomično/ponekad. Toalet gdje u privatnosti mogu zamijeniti menstrualne potrepštine nema 1.4%, a 16.6% ga ima samo djelomično/ponekad. Mjesto za odlaganje korištenih menstrualnih potrepština nema 2.2%, a 19.3% ga ima samo djelomično/ponekad. Tekuću vodu nema 0.8% ispitanih studentica, a 3.3% je ima samo djelomično/ponekad.

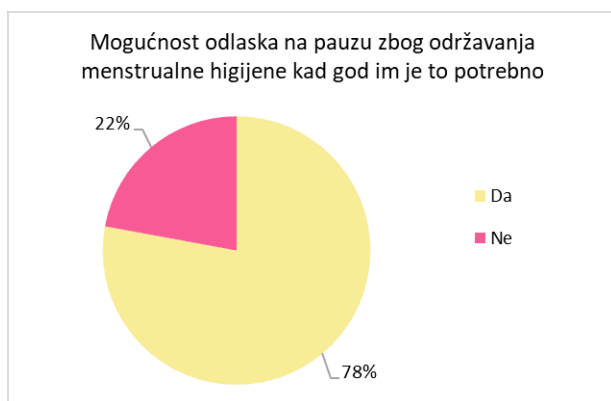

26.3% studentica smatra da pristup toaletu u njihovoj školi nije prilagođen osobama s invaliditetom.

⁶ Županija: 1 Zagrebačka 6.9%, 2 Krapinsko-zagorska 3.2%, 3 Sisačko-moslavačka 2.9%, 4 Karlovačka 2.6%, 5 Varaždinska 4.1%, 6 Koprivničko-križevačka 2.5%, 7 Bjelovarsko-bilogorska 2.7%, 8 Primorsko-goranska 12.9%, 9 Ličko-senjska 1.4%, 10 Virovitičko-podravska 2.2%, 11 Požeško-slavonska 2.0%, 12 Brodsko-posavska 3.4%, 13 Zadarska 2.4%, 14 Osječko-baranjska 7.8%, 15 Šibensko-kninska 2.5%, 16 Vukovarsko-srijemska 2.9%, 17 Splitsko-dalmatinska 7.6%, 18 Istarska 4.6%, 19 Dubrovačko-neretvanska 1.7%, 20 Međimurska 1.3%, 21 Grad Zagreb 22.4%

Veličina mjesta: grad s više od 100 000 stanovnika 35.7%, grad od 50 000 do 100 000 stanovnika 9.4%, grad od 20 000 do 50 000 stanovnika 11.0%, grad od 10 000 do 20 000 stanovnika 8.5%, grad do 10 000 stanovnika 10.5%, selo 24.9%

Radni status: 56.4% ne radi uz studiranje, 43.6% radi uz studiranje

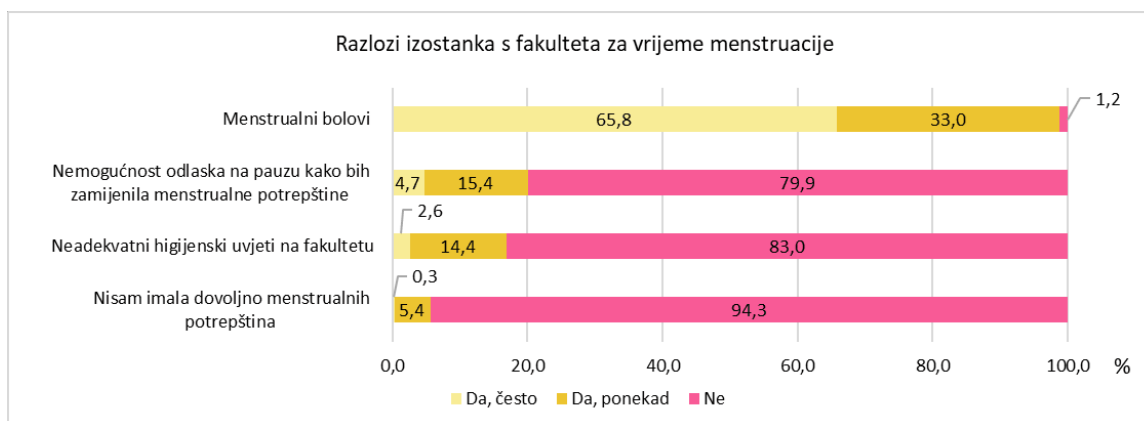
22.1% ispitanih studentica je navelo da na fakultetu nemaju mogućnost odlaska na pauzu zbog održavanja menstrualne higijene kad god im je to potrebno.

Izostanak s fakulteta zbog menstruacije

Zbog menstruacije je s fakulteta, barem jednom, izostalo 68.1% ispitanih studentica.

31.9% ispitanih studentica nikad nije izostalo s fakulteta zbog menstruacije, 44.7% u prosjeku izostaje rjeđe od jednog dana mjesečno, 15.6% jedan dan mjesečno, 6.4% dva dana mjesečno, 1.0% tri dana mjesečno, 0.2% četiri dana mjesečno, a 0.2% pet ili više dana mjesečno.

Unutar skupine ispitanih studentica koje izostaju s fakulteta zbog menstruacije (N=703), njih 98.8% navodi da je to zbog menstrualnih bolova (65.8% često, a 33.0% ponekad). Nemogućnost odlaska na pauzu kako bi zamijenile menstrualne potrepštine kao razlog izostanka navodi 20.1% (4.7% često, a 15.4% ponekad), neadekvatne higijenske uvjete navodi 17.0% (2.6% često, a 14.4% ponekad), a izostanak s fakulteta zbog nedostatka menstrualnih potrepština navodi 5.7% ispitanih studentica koje izostaju (0.3% često, a 5.4% ponekad).

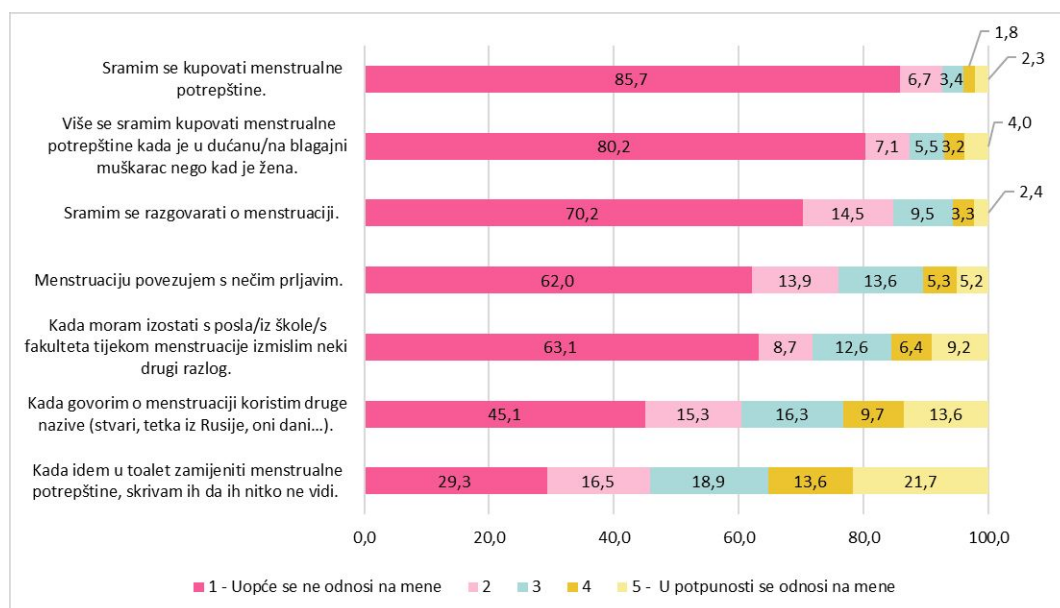

Kao dodatne razloge izostanka s fakulteta zbog menstruacije studentice su navele razne tjelesne simptome (mučnina, slabost, vrtoglavica, probavni problemi, proljev, gubitak svijesti), obilno krvarenje, psihološke razloge (loše raspoloženje, bezvoljnost, promjene raspoloženja, anksioznost, depresivnost), potrebu za presvlačenjem zbog menstruacije koja je procurila, dugo putovanje do fakulteta na kojem nemaju mogućnost odlaska u toalet i izbjegavanje vježbanja na tjelesnom zbog krvarenja.

Studentice koje su navele da izostaju s fakulteta zbog menstruacije najčešće ne opravdavaju izostanak (71.1%). Manji udio studentica je naveo da izostanak zbog menstruacije opravdava ispričnicom roditelja (17.9%) ili ispričnicom liječnika (10.1%), a ostale (0.9%) opravdavaju same.

5. Menstruacija i sram

Na kraju istraživanja postavljeno je nekoliko pitanja koja se odnose na osjećaj stida ili srama koji se vezuje uz menstruaciju. Sudionice su na skali procjene od 5 stupnjeva (1 – *uopće se ne odnosi na mene*, 5 – *u potpunosti se odnosi na mene*) procijenile koliko se pojedine tvrdnje odnose na njih, kako bi se ispitalo srame li se razgovarati o menstruaciji, kupovati menstrualne potrepštine i sl.

Sudionice su navedene tvrdnje procijenile relativno niskim procjenama, što ukazuje na nisku prosječnu procjenu stida ili srama koji se vezuje za menstruaciju. Srednja procjena (medijan) za većinu tvrdnji iznosi 1. Iznimka je korištenje drugih naziva kada govore o menstruaciji ($C=2$, $Q_{3-1}=2$) i skrivanje menstrualnih potrepština kada ih idu zamijeniti u toalet ($C=3$, $Q_{3-1}=3$). Međutim, kod određenog dijela sudionica (koje su tvrdnje ocijenile najvišim ocjenama 4 i 5) vidljiva je prisutnost srama pri kupovanju menstrualnih potrepština (4.1%), više se srame kada je prodavač muškarac (7.1%), srame se razgovarati o menstruaciji (5.7%) i menstruaciju povezuju s nečim prljavim (10.5%). 15.6% sudionica navodi neki drugi razlog izostanka s posla/iz škole/s fakulteta kada izostaju zbog menstruacije. Više od trećine ispitanica menstrualne potrepštine skriva kada ih idu zamijeniti u toalet (35.3% je ovu tvrdnju ocijenilo ocjenama 4 i 5).

Dobivena je značajna negativna korelacija između procjena navedenih tvrdnji i dobi, koja ukazuje na niže procjene starijih ispitanica (manju razinu srama), odnosno više procjene mlađih ispitanica. Međutim, važno je napomenuti da su koeficijenti korelacije niski (od -0.09 za tvrdnju *Kada idem u toalet zamijeniti menstrualne potrepštine, skrivam ih da ih nitko ne vidi* do -0.15 za tvrdnju *Menstruaciju povezujem s nečim prljavim*).⁷

⁷ Spearmanov ρ : Sramim se razgovarati o menstruaciji (-0.11^{**}), Sramim se kupovati menstrualne potrepštine (-0.13^{**}), Više se sramim kupovati menstrualne potrepštine kada je u dućanu/na blagajni muškarac nego kad je žena (-0.12^{**}), Kada idem u toalet zamijeniti menstrualne potrepštine, skrivam ih da ih nitko ne vidi (-0.09^{**}), Kada moram izostati s posla/iz škole/s fakulteta tijekom menstruacije izmislim neki drugi razlog (-0.10^{**}), Menstruaciju povezujem s nečim prljavim. (-0.15^{**}), Kada govorim o menstruaciji koristim druge nazive (stvari, tetka iz Rusije, oni dani...) (-0.10^{**}); $^{**}p<0.01$.

Na pitanje koji naziv najčešće koriste kada govore o menstruaciji, najviše sudionica (48.9%) je navelo da koristi naziv *menga*. Termin *stvari* koristi 19.1%, *menstruacija* 14.0%, *menzis* 5.3%, *oni dani* 5.2%, a *mjesečnica* 4.0%.

Ostale nazive koristi 3.5% sudionica. Navele su korištenje različitih oblika termina *teta/tetka* (iz Rusije, Amerike, Njemačke, Francuske, u crvenom i sl.), termine *curim*, *krvarim*, neodređene termine *dobila sam*, *imam*, *oni dani*, *ono*, različite izvedenice iz riječi menstruacija (npr. *menstra*, *mengica*, *meca*, *menza*, *menzica*, *menstra*, *mengis*, *mengusica*), termine vezane za crvenu boju (npr. *crvena armija*, *crveno*, *more*, *usijanje*, *crveni slapovi*, *crvenkapa*, *komunisti*, *Rusi*). Neke sudionice menstruaciju imenuju kao živo biće (npr. *prijateljica*, *frendica*, *gospođica*, *vještica*), neke koriste termin *problemi* (tehnički, tekući), *Perioda*, *PMS*, *Ženski dani/radosti/muke*. Odgovori sudionica sadrže i kreativne termine kao što su npr. *Dani uterusa*, *Las Cosas*, *Slapovi Niagare*, *Ne's biti tata*, *slavlje moje ženstvenost*.

6. Zaključak, napomene i prijedlozi

Ovim smo istraživanjem nastojale prikupiti informacije o korištenju menstrualnih potrepština, njihovoj potrošnji i dostupnosti, uvjetima održavanja menstrualne higijene kod kuće, uvjetima na poslu, uvjetima u srednjim školama i na fakultetima i sramu koji se vezuje uz menstruaciju.

Svjesne širine odabrane teme i ograničenja dostupne metode istraživanja, pokušale smo prikupiti vrijedne podatke koji će biti korisni za raspravu i koji će potaknuti daljnja istraživanja na temu menstrualnog siromaštva. Zahvalne smo svim sudionicama koje su se odazvale i ispunile online upitnik čime su nam pomogle u provedbi istraživanja na uzorku ove veličine.

Nakon prikaza rezultata ovog prvog velikog istraživanja u Hrvatskoj na zadanu temu, važno je spomenuti ograničenja i smjernice za buduća istraživanja. Kao što je navedeno u uvodu, istraživanje je provedeno online upitnikom. Iako je sudjelovalo više od 6000 sudionica, nije bilo moguće uključiti određene skupina ispitanica. To se posebno odnosi na ispitanice koje žive u lošijim materijalnim uvjetima, čiji bi odgovori u velikoj mjeri doprinijeli istraživanju. Mnoge od njih nemaju pristup internetu, odnosno tehničke uvjete za ispunjavanje online upitnika.

Iako prikazani rezultati daju važan uvid u problem istraživanja važno ih je oprezno interpretirati, uzimajući u obzir navedeno ograničenje. Moglo bi se pretpostaviti da bi provedba istraživanja na nacionalnom reprezentativnom uzorku dovela do rezultata koji bi se razlikovali od rezultata dobivenih ovim istraživanjem. Ova se pretpostavka odnosi na sve zahvaćene teme, a u najvećoj mjeri na dostupnost menstrualnih potrepština i uvjete održavanja menstrualne higijene, pri čemu pretpostavljamo da bi rezultati pokazali lošije stanje.

Nadamo se da će rezultati ovog istraživanja doprinijeti raspravama na temu menstrualnog siromaštva i potaknuti nova istraživanja kojima će se dublje i šire ispitati tema. Neki od prijedloga za buduća istraživanja su ispitivanje potrošnje i dostupnosti menstrualnih potrepština na nacionalnom reprezentativnom uzorku, razvijanje upitnika za ispitivanje stigmatizacije vezane za menstruaciju, ispitivanje uvjerenja i stavova o menstruaciji, ispitivanje odnosa između uvjeta na poslu (koji se odnose na mogućnost održavanja menstrualne higijene i prilagodbe radnih uvjeta tijekom menstruacije) i radne produktivnosti, provedba kvalitativnih istraživanja (npr. intervjua i fokus grupa) s posebnim skupinama, kao što su npr. materijalno ugrožene osobe, radnice koje obavljaju težak fizički posao itd.